

Kenmerkende aspecten tijdvak 1, Jagers en Boeren:

- De levenswijze Jagers-verzamelaars
- Ontstaan van landbouw en landbouwsamenlevingen
- Het ontstaan van de eerste stedelijke gemeenschappen

Kenmerkende aspecten tijdvak 2, Grieken en Romeinen:

- De ontwikkeling van wetenschappelijk denken en het denken over burgerschap en politiek in de Griekse stadstaat
- De groei van het Romeinse imperium waardoor de Grieks-Romeinse cultuur zich in Europa verspreidde
- De klassieke vormtaal van de Grieks-Romeinse cultuur
- Confrontatie tussen de Grieks-Romeinse cultuur en de Germaanse cultuur van noordwest-Europa
- De ontwikkeling van het Jodendom en christendom als eerste monotheïstische godsdiensten

Invalshoeken:

- Economie (Wat zijn de middelen van bestaan?)
- Politiek (Hoe wordt de samenleving bestuurd?)
- Sociaal (Hoe zijn de verhoudingen in de bevolking?)
- Cultuur (Wat denken en voelen mensen en hoe uiten ze dit?)

Tijdvakken:

1. Tijd van Jagers en boeren (**Prehistorie - 50 v.C.) JGMSORPBWT**
2. Tijd van Grieken en Romeinen (**3000 v.C. - 500 na C.)**
3. Tijd van Monniken en Ridders (**500-1000**)
4. Tijd van Steden en Staten (**1000-1500**)
5. Tijd van Ontdekkers en Hervormers (**1500-1600**)
6. Tijd van Regenten en Vorsten (**1600-1700**)
7. Tijd van Pruiken en revoluties (**1700-1800**)
8. Tijd van Burger en machines (**1800-1900**)
9. Tijd van de Wereldoorlogen (**1900-1950**)
10. Tijd van Televisie (**1950- nu**)

Belangrijke gebeurtenissen tijdvak 2**Tijdvak 1 Jagers en Verzamelaars**

- vruchtbaarheidsgodin
- Ongeschreven en primaire bronnen (primaire: - uit de hand - uit de tijd zelf)
- Prehistorie = voor de geschiedenis

Middel van bestaan	Jagen en verzamelen
Voornaamste Voedsel	Vlees, vis en vruchten
Woonplaats	Nomaden als er geen eten is te vinden

Belangrijkste uitvindingen	Werktuigen
Grootte van de groep	10 tot 25 personen
Soorten bronnen van deze periode:	ongeschreven bronnen

Samenleving Jagers en Verzamelaars:

Economie: Jagen en Verzamelen

Politiek: kleine nomadische groepen, dus geen georganiseerd bestuur.

Sociaal: Weinig sociale verschillen, alleen man en vrouw verschillen

Cultuur: Magische jacht en vruchtbaarheidsrituelen en grafritten.

Het ontstaan van de landbouw

- Halve maan, gebied in midden oosten waar een langdurig vruchtbaar grond was gevonden. Daar ontstond de eerste landbouw (**9.000 v.C.** akkerbouw en veeteelt)
- Agrarische samenleving: waar alleen landbouw van toepassing is.

Agrarische samenleving:

Economie: landbouw; akkerbouw en veeteelt

Politiek: dorpen werden ws. bestuurd door dorpsoudsten en priesters

Sociaal: *Sedentaire revolutie*; vaste woonplaats. Toename van sociale verschillen, mensen gingen meer hun eigen ding doen. Strikte rolverdeling man en vrouw, wel kleiner dan jagers en verzamelaars. Werkten vaak samen op landbouw

Cultureel: Magische rituelen, voor goede oogst. Veel uitvindingen, kalenders, eerste schrift.

Middel van bestaan	Oogsten van graan en veeteelt
Voornaamste Voedsel	Graan (tarwe, gerst)
Woonplaats	Dorpen bij hun akkers
Belangrijkste uitvindingen	Wiel, ploeg en bakken van potten voor voorraad van landbouw
Grootte van de groep	leefden in dorpen
Soorten bronnen van deze periode:	gevonden potten en tekeningen

De eerste Steden

- Door de verhoging van voedselproductie gingen de dorpen groeien.
- Verhoging voedselproductie -> Nieuwe uitvindingen -> Ontstaan ambachten -> Ontstaan Handel.
- door de groei van dorpen en ontstaan van handel ontstonden de eerste steden
- Mesopotamië en Egypte ontstonden de eerste stedelijke samenleving

Stedelijke beschaving in Mesopotamië:

Economie: landbouw; akker en veeteelt + ambacht en handel

Politiek: Steden werden bestuurd door koning en priesters. Steden groeiden uit tot rijken (stadstaten)

Sociaal: Grote groepen 10.000 mensen. hiërarchische opbouw van de samenleving in sociale klassen

Cultureel: Polytheïstische godsdienst, magische rituelen in tempel, veel uitvindingen.

Stedelijke beschaving Egypte:

Economie: landbouw; akker en veeteelt + ambacht en handel

Politiek: Steden werden bestuurd door koning en priesters. Boven en beneden egypte vormen een natiestaat met farao als leider.

Sociaal: Grote groepen (10.000 mensen) Zelfde als mesopotamië

Cultureel: Polytheïstische godsdienst (Monotheïsme 1353 - 1336 v.Chr) Magische rituelen

Middel van bestaan	Landbouw en handel
Voornaamste Voedsel	Landbouw- en nijverheidsproducten en de ruil van handel
Woonplaats	Steden
Belangrijkste uitvindingen	Irrigatiesysteem
Grootte van de groep	400 tot 6000 mensen
Soorten bronnen van deze periode:	Toren van Jericho

Tijdvak 2 De Griekse stadstaat

- stadstaat 'polis', autarkisch ; zelfvoorzienend autonoom: eigen bestuur en regels.
- elke polis begon met een monarchie
- filosofen; proberen de wereld te verklaren op een rationele manier -> het begin van de wetenschap; Filosofen hielden zich bezig met natuurkunde, wiskunde, geneeskunde, politiek.
- de griekse wereld 850 - 338 v.Chr
- In 338 werd een deel van het griekse rijk overgenomen door Philipos

Plato stichtte er zijn Academie - gaf daar les in wi, Nawetenschappen en Filosofie.

Aristoteles deed het zelfde op zijn Lyceum.

Welke belangrijke personen zijn wat?

Perikles, vleisteres Bestuurder
Plato, aristoteles, socrates filosoof
Herodotes Historicus
Sophocles, euripides Toneelschrijver
Hippokrates Geneeskundige
Pythagoras wiskundig

Romeinse beeldhouwkunst:

- 3D
- anatomisch correct
- Gekleed *
- Kunnen ook lelijk zijn *
- realistisch *

Romeinse architectuur:

- mengeling van griekse stijlen
- Gebruik van beton zorgt voor meer mogelijkheden *
- beton -> bogen en koepels *

Het Romeinse Imperium

- stadstaat -> Imperium Romanum
- Imperium is een groot rijk onder macht van een keizer of een volk.

Redenen voor groei romeinse rijk

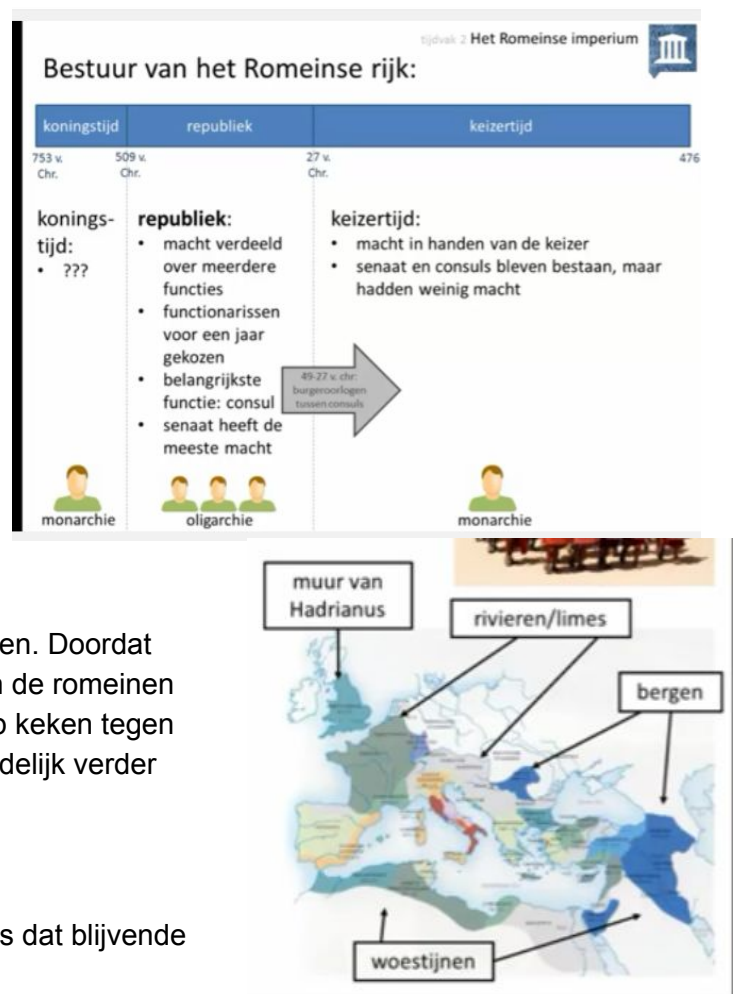
- sterk en gedisciplineerd leger, veel tactieken van grieken en wapens
- goed verdedigbare grenzen, muur
- goede infrastructuur
- goed bestuur

Als veroverde vorsten meewerkten behielden zij hun macht en kregen zij he romeinse burgerschap -> gevolg burgerschap is romanisering: het overnemen van (delen van) de Romeinse cultuur door andere volkeren.

Romeinen hadden bewondering voor de grieken. Doordat rome uiteindelijk griekenland inneemt namen de romeinen veel dingen van de grieken over omdat ze op keken tegen hun, wordt de grieks-romeinse cultuur uiteindelijk verder verspreid door europa.

De Grieks-Romeinse cultuur

- =klassiek: voortreffelijk voorbeeld. iets dat blijvende waarde heeft.
- Beeldhouwkunst en architectuur

Griekse beeldhouwkunst:

- 3D
- anatomisch correct
- naakt, om ideaalbeeld te weergeven
- geperfectioneerd

Griekse architectuur:

- driehoek boven op, fronton, ding er tussen fries en ding op de palen architraaf
- zuilen;
- Dorische stijl: strakke lijnen, simpele versiering
- Ionische stijl: smaller, meer versiering
- Korinthische stijl: veel versieringen, vooral bladeren

5e en 4de eeuw v.chr: Klassieke oudheid

Griekse beeldhouwkunst en griekse architectuur was een voorbeeld voor latere generaties

-> Romeinen namen veel van ze over

Romeinse beeldhouwkunst:

- 3D
- anatomisch correct
- Gekleed *
- Kunnen ook lelijk zijn *
- realistisch *

Romeinse architectuur:

- mengeling van griekse stijlen
- Gebruik van beton zorgt voor meer mogelijkheden *
- beton -> bogen en koepels *

Romeinen en germanen

- 53-51 v.chr Galliërs
- 12 v.chr Bataven
- Germanen: volkeren ten noorden van de Rijn
- Romeinen keken neer op de Germanen, maar ze hadden ook respect voor ze want de germanen waren dapper en sterk en hadden een stuk van het romeinse rijk veroverd.
- Germanen bewonderden de romeinse cultuur en namen het soms ook over (romanisering)

Romeinen:

- landbouwstedelijke samenleving
- goed georganiseerd imperium

Grieken:

- Landbouwsamenleving
- losse stammen

Onderlinge contacten:

- handel
- Germanen in Romeins leger
- Germanen verhuizen naar Romeins rijk

3.n.Chr:

- Grote groepen Germanen vallen het Imperium Romanum binnen

- Redenen: 1. goede landbouwgrond 2. Romeinse welvaart
- Gevolgen: 1. Chaos! 2. hervormingen van het Romeinse cultuur. 3. 395 n. Chr. Definitieve splitsing tussen west- en oost-romeinse rijk.

5 en 6de eeuw n.Chr.

- volksverhuizingen
- Redenen: 1. Veel Germanen leefden al in het rijk. 2. Germanen slaan op vlucht voor de hunnen (zij komen uit azie)
- Gevolgen: 1. Chaos! 2. ineenstorting van het West-Romeinse rijk

Jodendom en Christendom

Het jodendom en christendom zijn de eerste monotheïstische godsdiensten
monos(=een)theos(=god)

Joden en christenen nemen een aparte plaats in in de wereld van polytheïstische wereld van het hellenisme (=veroveringen van alexander de grote) en van de romeinen.

Christendom in imperium romanum

30. n.Chr: arrestatie Jezus

30-100: Volgelingen verspreiden de boodschap van Jezus, maar ze worden streng vervolgd.

Christendom blijft groeien, vooral in steden in het oosten.

Armen, vrouwen en slaven waren vooral volgelingen

3e eeuw: Christendom wordt ook populair bij rijke burgers

Christenen krijgen schuld van chaos in rijk. (invallen germaanse stammen)

Christendom blijft groeien

313: Edict van Milaan. Gelijke rechten voor christenen.

Constantijn eerste christelijke keizer.

391: Christendom wordt staatsgodsdienst

Tijdlijn

3000 v.Chr. ontstaan hoogontwikkelde culturen

De eerste hoogontwikkelde culturen ontstonden langs grote rivieren, zoals de Eufraat en de Tigris (Irak), de Nijl (Egypte) en de Indus (Pakistan). De vruchtbare rivierklei zorgde voor goede oogsten. Mensen konden zich nu ook bezighouden met ambachten, handel, bestuur en kunst. De steden groeiden. Er kwamen grote bouwwerken zoals tempels, paleizen en grafmonumenten. Godsdiensten met meerdere goden waren erg belangrijk.

Welvarende gebieden breidden hun macht uit, waardoor rijken ontstonden. Zoals het grote koninkrijk Egypte, ontstaan omstreeks 3000 v.Chr., met een farao aan het hoofd.

3000 v.Chr. uitvinding van het schrift

Deze samenlevingen werden ingewikkelder. De mensen deden allerlei uitvindingen om zaken te regelen. Omstreeks 3000 v.Chr. ontwikkelden Soemeriërs in Irak het spijkerschrift. Egyptenaren bedachten het hiërogliefenschrift. Ook ontdekten mensen hoe ze konden rekenen en metaalbewerken.

2000 v.Chr. belangrijke plaatsen in Zuid-Amerika In het Andes-gebergte in Zuid-Amerika leefden de mensen vanaf omstreeks 3500 v.Chr. van de landbouw. Ze verbouwden katoen en mais, en maakten sieraden en stenen huizen. Omstreeks 2000 v.Chr. waren er veel belangrijke plaatsen in het gebied.

1500 v.Chr. Sjang-beschaving in China

Omstreeks 1500 v.Chr. bloeide in China, rond het dal van de Gele Rivier, de Sjang-beschaving. De mensen verwerkten brons tot wapens en maakten strijdagens. Ook hadden ze een schrift, zijden stoffen en een soort porselein.

525 v.Chr. opkomst Perzische rijk

Vanuit Iran veroverden Perzen omstreeks 525 v.Chr. een groot rijk, van de Indus tot in Egypte.

Koningen bestuurden het met strenge wetten. Ze werden als goden vereerd.

Omstreeks 331 v.Chr. veroverde koning Alexander de Grote met een Macedonisch-Grieks leger het Perzische rijk. In Alexanders rijk (van Griekenland en Egypte tot de Indus) ontstond de Hellenistische mengcultuur.

b Europa

2000 v.Chr. Minoïsche cultuur op Kreta

Vanaf 2000 v.Chr. ontstond op het eiland Kreta, rond het luxe paleis van koning Minos, de hoogontwikkelde Minoïsche cultuur. Naast de landbouw was handel erg belangrijk. Op het Griekse vasteland was er de Myceense cultuur: een welvarende landbouwsamenleving, geleid door koningen vanuit paleizen met stevige, dikke muren.

750 v.Chr. opkomst Griekse stadstaten

Vanaf 750 v.Chr. leefden veel Grieken in stadstaten: steden met omliggend gebied, elk met eigen regels en een eigen bestuur. Er kwam een landbouw-stedelijke samenleving. Vanuit hun stadstaten stichtten de Grieken kolonies langs de kusten van de Middellandse Zee en de Zwarte Zee. In de stadstaat Athene kregen de burgers steeds meer rechten. Daar ontstond de democratie.

450 v.Chr. bloei Griekse cultuur

De oude Grieken waren vooral goed in kunst, filosofie, wetenschap en sport. Ze hadden een hoogontwikkelde cultuur, die bloeide in de vijfde eeuw v. Chr.

27 v.Chr. eerste keizer van het Romeinse Rijk

Vanaf 300 v.Chr. veroverden de inwoners van de stad Rome eerst heel Italië, en daarna veel andere landen. Dit Romeinse rijk omvatte een groot deel van Europa, met delen van Azië en Noord-Afrika.

Vanaf 27 v.Chr. regeerden er keizers over het Romeinse rijk. De Romeinen veroverden ook Griekenland. Zo ontstond de Grieks-Romeinse cultuur in het rijk.

30 na Chr. christendom

In die tijd ontstond in Palestina (Israël) het christendom onder aanhangers van Jezus Christus.

Omstreeks 30 v.Chr. werd Jezus door de Romeinen gekruisigd. Toch werden steeds meer mensen in het rijk christen.

100 na Chr. begin volksverhuizingen In Noord- en Midden-Europa leefden de Germanen. Zij werden opgejaagd door stammen uit het oosten, zoals de Hunnen. Allerlei stammen gingen zich nu verplaatsen: het begin van de volksverhuizingen. Zij vielen ook het Romeinse rijk binnen.

476 na Chr. einde West-Romeinse rijk

Het Romeinse rijk was te groot om goed te verdedigen. Het werd opgesplitst in een westelijke en een oostelijke helft. In 476 kwam er een einde aan het West-Romeinse rijk. Het Oost-Romeinse of Byzantijnse rijk kwam tot grote bloei door de handel. De hoofdstad werd Constantinopel (later Byzantium, nu Istanbul).

c Nederland

2000 v.Chr. brons in Nederland

Bewoners van Nederland maakten vanaf omstreeks 2000 v.Chr. gereedschap en wapens van brons. Na 750 v.Chr. konden ze ook voorwerpen van ijzer maken.

12 v.Chr. Romeinen in Nederland

Vlak voor het begin van de christelijke jaartelling veroverden de Romeinen Zuid-Nederland. Ze bouwden wegen en steden in ons land, en ze introduceerden het schrift en geld.

Vanaf 406 vestigden Franken zich in het zuiden van Nederland.

Tijd van Grieken en Romeinen

In dit *tijdvak* behandelen we de tijd van de *Grieken*, die gevolgd werd door de tijd van de *Romeinen*.

Deze periode duurde van 3000 voor Christus tot 500 na Christus. Deze periode noemen we de Oudheid.

Rond 3000 voor Christus begonnen de eerste mensen te schrijven. Vanaf dat moment begonnen zij kennis te verzamelen en zich te ontwikkelen in de filosofie en de **wetenschap**. Aan het begin van de Oudheid waren de Grieken het machtigste volk van Europa.

Op het Griekse eiland Kreta woonden de Minoërs. Hun cultuur noemen we de Minoïsche cultuur. In dit *tijdvak* was dit was de hoogst ontwikkelde beschaving in Europa. Zij handelden in vazen, potten, weefsels, wijn en olie. Via de zee brachten zij dit onder andere naar Egypte. Zo kwam het dat hun bevolking rijk werd en steeds groter groeide. Maar helaas was de grond in Griekenland niet vruchtbaar genoeg om al die nieuwe Grieken te voeden. De Grieken gingen nu ergens anders wonen. Er ontstonden Griekse stadstaten in Italië, Frankrijk en Spanje. Ook gingen de Grieken naar het Midden-Oosten om land te veroveren. De grootste veroveringen werden door **Alexander de Grote** gedaan. Hij is een belangrijk man uit de *geschiedenis*. Alexander de Grote was in de vierde eeuw voor Christus koning van Macedonië. Dit is het noord-oostelijke gedeelte van Griekenland. In 336 voor Christus veroverde hij het Perzische Rijk. De Grieken gingen in hun veroverde gebieden wonen en namen hun cultuur mee. Het verspreiden van de Griekse cultuur noemen we het Hellenisme.

De Grieken kregen in de vierde en derde eeuw voor Christus concurrentie van de Romeinen. Hun rijk groeide in die tijd uit tot het gebied dat we nu Italië noemen. In de tweede eeuw voor Christus bleken de Romeinen sterker dan de Grieken te zijn. De Romeinen namen de macht over op alle kolonies die voorheen van de Grieken waren. Het duurde echter wel enkele eeuwen voordat ze alle Griekse kolonies in handen hadden. Egypte werd pas rond 30 voor Christus veroverd. De laatste Grieks-Egyptische koningin in Egypte was **Cleopatra VII**.

In de Oudheid zijn veel religies ontstaan die wij vandaag de dag nog kennen. De oudste religies zijn polytheïstische religies. Dit betekent dat de gelovigen in meerdere goden geloven. De meest bekende polytheïstische religie die nu nog bestaat is het hindoeïsme. Maar als er volgens een religie maar één god bestaat, dan noemen we dit een monotheïstische religie. De oudste monotheïstische religie is het Jodendom. Het Christendom is ook een monotheïstische religie. Deze ontstond ongeveer in het jaar 100 na Christus. In het begin was deze religie verboden in het Romeinse rijk. Maar toen de Romeinse **keizer** Constantijn zich bekeerde tot het Christendom, werd dit de officiële religie van het Romeinse rijk.

Rond 117 na Christus was het Romeinse rijk het grootst. Ze waren vanaf 57 voor Christus begonnen met het veroveren van Nederland. In de eerste eeuw na Christus hadden zij Frankrijk, België, en delen van Nederland, Duitsland en Engeland veroverd. In Nederland woonden toen verschillende volken.

Enkele hiervan waren de Bataven, de Cinninefaten, de Kelten, de Franken, de Friezen en de Saksen. Deze volkeren kwamen dankzij de Romeinse veroveringen in aanraking met de deze cultuur en later ook met het Christendom.

Het jaar 395 was een rampzalig jaar in de *geschiedenis* van het Romeinse Rijk. Ze moesten in dit jaar het Romeinse rijk opsplitsen omdat het in het westen werd aangevallen. Er bestond vanaf nu een Westelijk en Oostelijk rijk. De hoofdstad van het Oostelijke Rijk was Constantinopel. Constantinopel heet tegenwoordig Istanbul.